

III.

A' veszély' anyaga, t. i. a' nemzeti egység' hiánya ellen alkalmazni szokott, 's alkalmazható különböző óvó, vagy orvosló szerek.

Egy nyelvnek 's nemzetiségnek uralkodása tétele.
— Különböző nemzetiségek' mozgalmának, erő-
hatalommal fékezése. — Egy nemzetiségnek a'
másik elleni használása. — Közös érdekek ál-
tal 's alatti egyesítés.

E' szerek közül az illető országokban mi és minő
sikerrel alkalmaztatott.

A' szlávoknak több országokban, azok' nem-
zetiségével sem egybeforrott, sem egybeolvadt, ha-
nem külön 's ellenségesen álló nemzetisége, vagyis a'
nemzeti-egység' hiánya azon kórányag, melly egész
Európát, közelebb pedig a' szláv-lakta országo-

kat, 's mindenek felett honunkat veszéllyel fenyegeti.

Lássuk, e' sorvasztó kórányag' t. i. nemzeti egység' nem-léte elleni szereknek, 's e' bajoni segítség' merényeinek több nemeit.

Nemzeti egységgel nem bíró álladalomban, az egymás elleni természetes törekvés' kitörését meggátolni, a' heterogen részeknek egymástóli elválását s' széthullását akadályozni, 's az összefoldozott egészet összetartani — különböző módok vannak.

Egyik volna: a' különböző nyelvek közül valamelyiket annyira pártolni, ápolni 's terjeszteni, hogy ez mindenki által tudottá, 's mindenki' sajátjává váljék; 's a' többiek előbb szükségtelessé, aztán divaton-kívülivé, 's utóbb szokatlanná váljanak; 's így lassankint elenyésszenek.

A' nyelvbeli különbségek' e' szerinti elenyészéssel, igaz, a' nemzetiségek közti különbségek is nagyrészt szűnnének. Erejüket legalább minden esetre annyira veszítenék, miszerint azon nemzet ellen, melly a' közössé vált nyelvvel, a' másikat

vagy többit rokonilag fedi, 's kapcsolja magához, nem sokat tehetnének.

De illy nyelv, — 's annak következtében nemzeti amalgamatio nehezen megy. Ez egy névvel, 's ugyanazon politicalai léttel bíró vagy helyzetben lévő ország- vagy álladalomban is bajos munka; és több kedvező körülmények által feltételezett. Ellenben több és különböző országoknak, mellyek nem csak különböző eredetűek 's nyelvűek, hanem mellyeknek külön és saját nemzeti 's polgári állásuk diplomatische el van ismerve; mellyek saját történettel bírnak, mellyekben amaz állás' 's ezen történet' emléke eleven, és mellyeknek nyelvük nem csak családi 's társas körökben, hanem közdolgokban 's diplomatische élt vagy él, 's literaturája volt vagy van: illy országoknak — mondom — a' fentebb említett mód szerinti amalgamatiója, állithatni, hogy minden esetre — de a' diplomatische szentesített különböző polgári létek' megsemmisítése, vagy is teljes meghódítás nélkül bizonyosan — lehetetlen.

Másik módja a' különböző országok' 's nemzetek' egymás- 's az őket együtt hatalma alatt

tartó uralkodás-elleni kitörés' gátlásának: az erő-hatalom.

Jól rendezett 's gyakorlott nagyszámu hadsereg, melly ha szinte a' nemzetek' sorai közül, 's kebléből véve is, de saját nemzetiségéből kivetkeztetve, olly tömeggé 's hatalmas testté alkotatik, mellyet egyedül vak engedelmesség, egyenlő sors, 's egyenlő kötelességek tartanak össze: nagy, s az álladalomban — mondhatni — külön álladalmat alkotható hatalom lehet. Ezen oriási testet bonthatlan rend' 's kikerülhetlen kénytelenség' súlya tartja niveauban, 's vezeti annak mozgását; e' roppant gépnek főbb kerekeit, t. i. tiszti karát azon közös mozgató erőn kívül, hazaszeretet 's nemzeti lelkesedés ugyan nem, de a' becsület' magasra srófolt ábrándja, dicsvágy, és sergiszellem eleveníti önhaszna' 's előmenete' rugóival egyesületen. Nemzetiségekkel 's nemzetekkel egybe nem forrt, sőt azokkal ellentétben álló illy hadsereggel, igaz, hogy nemzeteket 's azoknak vágyait, 's bár mi jogszerű vagy hév érzet-szülte kívánatait, darab időre fékezni lehet. De olly fegyver ez, mellynek két éle van.

Fenálló hadsereg, kivált az előbb említetthez

használó, azon institutiók' egyike, melyeket egyesek találtak fel 's használnak — embertársaik feletti oriási vágyaik' kielégítésére; 's hogy ezt tehessék, saját parányi erejöknek, az emberi gyengeségek' szenvedelmek' rugó gyanánti jól számított használása által, oriásivá tételére; 's így emberek 's számtalanok feletti hatalomnak, egyes- és számtalanokból alkotott embergépek általi gyakorlatára.

Illy hatalmas erőmiv, belbéke' 's bátorság' fentartására szükséges nem lévén; mert azt kisebb fegyveres erő 's nemzeti őrség is eszközölheti — mint azt több alkotmányos országok' példája bizonyítja — azon erőmív kevesebbé, s ritkábban használtatik külellenség, mint maga a' nemzet, vagy nemzetek ellen. De ezen gépely csak úgy felelhet meg, mind ezen céljának; mind annak, miért létezni állittatik, — 's miéért létezésének szüksége ha jöhet is kérdésbe, de minden esetre jól hangzó cím: t. i. a' külső ellenség elleni oltalomnak, ha hogy nagy számból álló.

Ha fenálló katonasággal akarnak nemzetet vagy nemzeteket alkotmány 's népszerű igazgatás helyett zabolán tartani; mentől nagyobbra nő a'

nemzet' népessége, mentől fejlettebb ezen népesség' szellemi 's anyagi ereje, mentől elevebb jogérzet 's élénkebb vágyok, 's követelések ébrednek ennek következtében: annál nagyobb 's számosabb hadsereg kell mind annak fékezésére. Ezek miatt, egy vagy több hatalom hadsergét roppant számra nevelvén, más országok és uralkodások is kénytelenek hadsergeiket hasonló, vagy legalább erejükhöz képest lehető nagy számúvá tenni; különben önoltalomra 's ellentállásra képesek nem lehetnek.

E' két ok, a' fenálló seregek' számát egész Európában valóban olly naggyá, 's az azokrai szükséges költségeket 's kiadásokat olly roppantté teszi, mellyeket az uralkodások nem győzhetnek; 's mellyek mián el kell vérzeniök. Ez természetes, és ha a' súly és baj csak az uralkodásokat nyomná, 's nem azokkal együtt a' népeket is: méltó büntetése lenne azon bűnös indoknak 's czélnak, mire a' fenálló hadseregek létrehozattak, vagy használtattak. Fájdalom, hogy e' nyoómasztó súly most már olly országokat is nyom, s nyomni fog, mellyek az említett okért azt nem érdemlenék. De létezik már, 's közössé vált minden

álladalmakban e' teher, — mondhatni — e' világ-szertei inség.

Az uralkodások, bár mi czélért tartják, vagy kénytelenek tartani roppant hadsergeiket: ezen költséges tartást nem tehetik máskint, mint megingt ugyanazon nemzetek' 's népeik' segedelmével, 's azoknak pénzével, mellyek ellen — legalább helyenkint — azon hadseregnek fegyverei intézvék. E' körülmény, miszerint némelly nemzetek saját elnyomatásukra kénytelenek verejtékkel szerzett vagyonuk' 's iparuk' gyümölcseinek jobb részét odaadni, mi kevés szavakkal annyit tesz: mint hogy önmagukat kinoztatják — nevetséges is keserű is. De épen mivel annyira nevetséges és annyira keserű: tartós nem lehet; 's azon nemzetek, mihelyt a' dolog' valódi állását átlátják, 's érzik helyzetöket; megszűnnek pénzt és embert adni 's áldozni önmaguk ellen.

Ezen okok mián erőhatalom, az az fegyverrel elnyomás által, sem egyes nemzet' jogszerű vágyait 's követeléseit; sem egy hatalom alatti több nemzetek' nemzeti érdekeit 's törekvéseit huzamosan 's biztosan elnyomva tartani nem lehet. Különben is erőszak 's erőhatalom, száz visz-

tagságtól, 's a' szerencse' forgó kerekétől függ; mulékony azért léte annak, mi arra van alapítva.

E'hez járul még az is, miszerint korszülte 's az által nevelt 's érlelt jogérzet, 's ebből származó, törvényes szabadságutáni vágy, 's annak követelése olly szellem; 's az ez által fogékonyabb keblekben támadó láz annyira terjedő, miszerint bajos, 's csaknem lehetetlen olly helyzetű korlátokat 's elszigetelést eszközölni, hová az be ne hasson.

Még sokkal behatóbb ezen szellem, ha az a' nemzeti érzés' útján jön; mert ezen érzetnél keblet dagasztóbb, hevítőbb, 's elragadóbb kevés van.

Nemzeti érzést, — pedig nem a' magasztost, nem a' szenvedelemmé váltat, hanem az egyszerűt, mondhatni, anyai tejjel szívottat, — hadseregnél is legbajosabb elenyésztetni. Más érzetek, melyek különböző polgári helyzetek', rang' és sors' szüleményei, — enyészhetnek 's egybe olvadhatnak a' már közös helyzetben és sorsban. A' katonai állás ad új helyzetet, sorsot és rangot; de új nemzetiséget nem. — A' régi helyzet enyésztevel, annak helyét az új helyzet s' rang foglalja

el; a' nemzetiség ha enyészik, üres marad a' szívben helye. Ember pedig a' legellenkezőbb cserékre, 's érzet- és nézetbeli változásokra képes, gyakran hajlandó; de nem szokott már sajátjául birt nézetet 's érzetet, annak helyét üresen hagyván, magából kiszakítani, 's kivetni. Átviszi a katona, bármi idegen parancs 's rendszer alatti soraiba, nemzetiségét 's nemzeti érzetét; el lehet azt benne darab időre altatni, el lehet annak nyilvánítását nyomni; de mind az elaltatott 's nyomás alatt még inkább nőni kellett ezen érzet, élénk létre 's hatalommal ébred fel: midőn az divattá válva, a' társadalom' minden viszonyain keresztül, 's mindenkire hat.

Valamint erőszak nemzetek' 's nemzetiségek' fékezésére, szintolly gyászos mint bizonytalan mód: úgy azoknak ugyan-azonosítására erőszakolás, akár kormány' akár törvényhozás' részéről jőjön, akár a' különböző nemzetek' valamelyikétől eredjen, szintolly helytelen mint oktan eszköz. Nyomás mindig ellenhatást szülvén, közelítés 's egyesítés helyett mindig nagyobbá, 's természetesebbé teszi azon hézagot, melyet enyésztetni szándéklott.

Harmadik mód különböző nemzetiségek' törekvései' fékezésére: egyik nemzetiségnek másik elleni használásában áll.

Ezen sokáig sükerülhető de minden esetre gyászos és káros mód szerint, különböző nemzeteknek kölcsönös féltékenységek tápláltatik; különböző viszonyaik 's érdekeik egymással ellentétbe helyeztetnek; 's nem-rokon érzeteiknek ellenségessé válása előmozdítatik. Így egyik nemzet a másik ellen használtatik, 's egy nemzetiség a' másik feletti őrré, 's lenyomó sullyá tétetik. Az egész ellen pedig a' hatalmat azon gyengeség és divergentia biztosítja, melly az egymás közti ellenséges mozgalmak' 's törekvéseknek szükséges következése.

Az előszámlált módok közül ez a' legfonább 's legveszélyesebb: átkot hoz a' nemzetekre, — szellemi 's anyagi kifejlődésöket egyenlőn gátolja, — megvesztegeti erkölcsüket, — 's lassu és nemtelen halaira kárhoztatja.

Ezen rendszerrel a' nemzetek gyengítettnek azért, hogy ne árthassanak: de a' gyengítés' következtében, külső ellenség elleni oltalomra sem marad, sem szellemi sem anyagi erő; 's illy rend-

szert követő kormány, külső megtámadók' könnyű prédájává válhatik.

Azon egyedüli mód, melly mind saját nemzetiségekkel bíró több országokból össze alakult birodalomban, mind ugyan azon polgári alkotmány alatti, de különböző ajkakat 's nemzetiségeket magába foglaló országban, a' nemzeti egység' hatalmas kötszerét sikerrel pótolhatja, — azon nemzeteknek egyenlő 's rokon polgári érdekek alatt 's általi egyesítése.

Az elsőt, t. i. saját nemzetiségekkel bíró több országokból összealakult birodalmat illetőleg: mind azon nemzetek' nemzetisége, mellyek nemzetül 's polgárilag külön léteznek, nem csak bántatlan hagyassék, sőt oltalmat nyerjen és ápolást; de soha sem egy másik nemzet' nemzetisége vagy szellemi avagy anyagi érdekének rovására. A' közös kormány ne tartozzék egyik nemzethez is kirekesztőleg; hanem mindeniknek beligazgatását, mint egyenesen azon nemzetbeli, 's a'hoz tartozó folytassa. Minden nemzet' szelleme- 's kifejlődéséhez alkalmazott, történeti életéből kifejlett, 's jelenjéhez szabott alkotmánnyal birjon; s ez alkotmány lehellje át mind a' kormánynak, mind a'

nemzetnek minden tettét 's életművét; és minden tette az által, és csak az által legyen feltételezve. A' különböző nemzetek 's közös kormány közt pedig, semmi más közösség 's egybekötő szer ne legyen, mint az, hogy azon kormány, minden nemzetnek alkotmányát egyenlő pontossággal, 's egyenlő szilárd erővel teljesíti. Ezen egyedüli kötelék, melly a' szeretet', bizodalom', és saját érdekek' érzete' azon szálaiból van fonva, mellyek sértő kezek' hozzájárulta nélkül soha nem szakadnak, hatalmasabb minden más köteléknél, 's nyugalmat, erőt 's gyarapodást fejt ki béke'-, szilárd erőt veszély' idején.

Különböző fajú 's nyelvű lakosokból álló ugyan azon országban pedig, az alkotmánynak malasztját kell minden nemzetre olly egyenlőn osztani, hogy abban mindenik édes annyát találván fel, ez által egymást testvéreknek tekinthessék. Annyira kell minden faj- 's nyelvbelit, szellemi 's anyagi érdekénél fogva az egészhez 's annak alkotmányához csatolni, miszerint mind két tekintetbeni jólétöknek, abban találják fel pártolóját 's előmozdítóját; 's az által legyen mind az feltételezve.

Törvényhozás 's igazgatás, minden fajú- és

ajkuak iránt, gyöngédséggel 's illő tekintettel legyen; és fontos feladatának tekintse: főként nevelés által, a' különböző nemzetek közti surlódásokat, egymástóli idegenkedést, vagy egymásnak megvetését — gyökerestől kiirtani.

Törvényhozásban, 's igazgatásban egy nyelv-nél több nem létezhetvén, azon nyelvnek, melly erre használtatik, megtanulhatását a' lehetőségig könnyüvé, 's annak megtanulását kívánatossá kell tenni. De azért mind addig, míg a' különböző nyelvűek, nyelvök' 's nemzetiségök' sajátosságához ragaszkodnak; annak, az alkotmány' 's igazgatás' oltalma alatt, s' mindenki által bántatlan, 's tiszteletben tartva kell állania.

Nemzeti egység' hiánya' bajában lévő, vagy a' miatt több vagy kevesebb mértékben sinlődő különböző országok' jelen állása 's jövődjé' tisztább felfoghatásáért, lássuk: e' nemzeti egység' hiánya elleni elésorolt szerek közül, mellyik, mit, és minő sikerrel alkalmazott.

A' nemzeti egység hiánya' bajából azt vévén főszemügyre, mi a' szláv-fajuaknak több országok- 's álladalmakban, más nemzetekkeli vagy közti létezésébül ered: azon birodalmakat kell

tekintenünk, hol szlávok nagyobb vagy kisebb tömegekben, számosan, de mégis alárendelt 's nemzeti önállással nem vagy csak kevés mértékben bíró helyzetben léteznek.

Török és Poroszországban, 's az Austriai-birodalomban létező leginkább az épen említett eset, lássuk ezeket rendre:

Legelőbb is a' Törökbirodalmat.

E' hajdan olly hatalmas, 's egész Európát fenyegető, most pedig romlásnak indult, 's mecsevészsiben enyészetéhez mind inkább közelítő nemzet, az Európában meghódított országai' 's tartományai' népességének, csak kisebb részét teszi. Közel 10 millió szláv származatú nép lakja az európai Törökországot; ezenkívül vannak a' görögök és római eredetűek.

A' török — talán keleti indolentiája' következtében — eleitőlfogva, nem szokta volt a' hatalma alá került népek' nemzetiségét bántani, sőt ősi szokásaikat 's institutióikat is, jórészt békében hagyta. Felsőségét fentartotta, és zsarnoki hatalmát üzte ugyan, még pedig gyakran vad kegyetlenséggel; de mind ennek főként sarczolás és pénz-kicsikarás lévén célja, azon kívül több-

nyire engedte a' népeknek: hogy belső dolgaikat elrendeljék, 's önmagukat igazgassák. Ha szinte erőszakos önkénye 's durvasága, és a' birtok' 's vagyon' szentségét nem igen tisztelő kapzsisága, jármát örökké terhessé 's gyűlöletessé tette; mihez még keresztyént gyűlölő 's keresztyéntől gyűlölt vallása is járul: de épen mivel azon két legkényesebb oldal, mire nemzetek legféltekenyebbek, 's a' mellyen ejtett sebek legérzékenyebbek, t. i. a' nemzetiség és ősi szokások 's rendszabások, — bántatlan maradt, vagy legalább nem nagyon bántatott; azért az e' két oldalról eredni szokott ellenséges viszony nem annyira fejlődött ki, mint sok más hasonló helyzetbeli — az az idegen nemzetek felett uralkodó hatalmasság ellen.

A' török, a' különböző nemzetiségeket némileg bántatlan hagyván azoknak eltörlésére erőszakos lépéseket nem igen tett. Magávali egybe vagyis saját nemzetiségébe beléolvasztásuk pedig, kirekesztő 's elzáró vallása' következtében, gondolható sem volt.

Nem csak a' keresztyént nem vonzhatta semmi is az őt gyűlölő 's utálattal megvető mozlimhoz: de polgárilag sem létezett semmi közös ér-

dek, mi ezeket a' török nemzethez, 's a' közös kormányhoz csatolhatta volna. — Csak a' hódítót, a' vad zsarnokot szemlélhették benne. Önkény alatt görnyedtek. Ezen önkénynek a' kormány' számtalan apróbb zsarnokjai által gyakorlott nyomása alóli kibuvással, vagy ahozi simulással igyekeztek bizonytalan sorsukon könnyíteni. De az iránti gyűlöletjök soha sem gyengült; az vallási 's nemzeti érzetökben mindig új táplálékot talált, 's e' kettős érzet volt annak gyűlpontja.

Ezért, mi a' nyilvános kitörést hihetősen hátráltatta, 's az arrai vágy' ébredését is talán késleltette, t. i. a' nemzetiségeknek nem- vagy nem-nagyon bántása: ezen külön nemzetiségeknek elváltságát 's ellenséges helyzetét, azoknaki magához csatlása' lehetőségének nem-léte, valamint minden közös érdeknek teljes hiánya mellett, még élesebbé, 's a' törökre nézve fenyegetőbbé tette.

Egyedül az erőhatalomnak kellett külön nemzetiségek' vágyai' lelánczolását, 's minden kitörések' akadályzását eszközölni. És ezt tehetette, 's tette is mind addig, mig amazokban akarat és tehetségi erő fejlődve nem volt; elnyomóik pedig erejök' teljes izmosságában voltak. — Most,

miután e' hajdan izmos, de az oroszok által ugy is annyira gyengített testet, egy eszeveszett reformátor metsző késsel inakat 's életereket metélvén szét, európai csinos és finom alakuvá nyirbált; miután a' régi hadias szellem-, 's fanatismus-szülte elbizott vitézség helyett, csüggedtség, 's önmagukbani nem-bizás lépett; 's miután az orosz sas, a' haldokló testbe mélyen vágott körmeivel vonta s' tartja azt védő szárnyai alatt: teljességgel sem képes már a' hajdani hódító erőhatalommal fékezni keresztyén alattvalóit. Saját lételét is csak az európai diplomatia' kuruzsolásai bajjal tartogatják egy napról a' másra. Szláv és görög népességének összes felkelése ellen nincs mit mérlegbe tennie.

Poroszország' népességének jórészt harmada szláv jelenben is, — eredetére nézve pedig még sokkal több szláv származatu. Nagy emlékek léteznek ezen szlávokra nézve, melyek sokakban élnek hatást okozólag.

A' mostani Poroszország ugyanis, szintugy mint napkelet-északi Németországnak, 's a' délkeleti más tartományoknak nagy része, — vagy is az Adriai tengertől a' Duna' folyamán végig, annak

kiömléséig; észak felé az Elbe' mentén a' Bálti ten-
gerig, 's annak partjai' hosszán, t. i. a' mostani
Bolgár-, Szerb-, Bosnyák-, Dalmat-, 's Horvát-
országok, Isztria, Karinthia 's Karniolia, hihetősen
Stiria, 's felső és alsó Austria' egy része, bizonyosan
pedig Magyar- és Erdélyország; valamint Cseh-
és Morvaország, Slesia, Pomeránia, Lausitz,
Szászország' egy része, az egész Lengyelország,
's mind az, mi ezen túl fekszik, 's most muszka
hatalom alatt van: hajdan egy nagy szláv törzsök
által biratott.

Germanok 's Teutonok nyugoti Németország'
délnyugoti részén voltak legrégebben megtelepedve.
Innen hódító 's pusztító fegyverrel nyomultak a'
szlávok' említett birtokai' egy részébe. Nagy Ká-
roly, mint hatalma' 's a' keresztyénség' terjesztője,
mindkettő' jövő nagyságának 's állandóságának csi-
rája számára véres barázdákat vont. Követői kö-
zül többen tüzzel vassal üldözték a' szlávokat,
e' megtámadott 's rendre meghódított tartományok-
ban. Erőszakos lépések tétettek a' polgárilag 's
társaságilag legyőzött népek' 's nemzetek' nemzeti-
sége' elnyomására 's kiirtására. Olly lépések,
mellyeknek hív másolati azok, mik jelen időben

a' muszka által a' lengyelek ellen, Európa' szemeláttára 's örök szégyenére, annyival bűnösebben követetnek el, a' mennyivel a' mostani kor amannál szelídebb, 's a' mostani viszonyok és helyzet miveltebbek, 's jogra alapultabbak.

Sokáig 's századokon keresztül úzótt 's gyakorlott illy erőszakoknak, s a nemzetiségből ki vetkeztetés- 's annak enyésztesére irányzott cselekvésmódnak sikerült is — ama tartományok' több részeiben, a' szláv nemzetiség' teljes kiküszöbölésével, a' németet gyökereztetni meg; 's a' szláv nyelv' elfelejtésével, rokonságuk' 's eredetök' emlékéit is keblükből 's szivükből ki, 's a' történeten' lapjaira költöztetni át.

Slésia 's nagy Poroszország' több részeiben igen kevés nyoma maradt és van a' szlávsnak. Ellenben igen sokhelyt — Posent, mint voltaképen Lengyelországot, nem is említvén — a' szláv-származatuak, vagyis ősi lakosok, nyelvöket nemzetiségökkel 's hősi jellemök' emlékeivel együtt megtartották; bizonyoságául, hogy a' nemzetiségnek gyökere minő tartós.

Ezek szerint Poroszországra nézve, a' különböző népekből alakultság', vagyis a' nemzeti egy-

ség' hiánya' nagy baján, az emberiség' tekintetében gyászos, de Poroszországra nézve hasznos következtetéseket szült módja az erőszakali népegyesítésnek — hála a' szelídültebb kor' jellemének — már rég megszűnt: nagy szerencse volt volna Poroszországra nézve, a' kezdett mivnek teljes bevégezése. — De a' különböző nemzetiség' létezésének még egy és nem csekély része fenmaradt.

Erre nézve egy nyelvnek, t. i. a' németnek uralkodóvá 's divatosá emelése, 's az által a' szláv nyelvnek háttérbenyomása 's szükségtelenné tétele — azon népesség' mozgalmi' gátlására elég sikeres eszköz volt mindaddig, míg a' körülmények, világesetek, 's ezek-szülte — annyi-szor említett — korszellem, az addiginál és szokottnál sokkal nagyobbra nem emelkedett. — E' szer sikeresebben, 's a' mostani helyzetre is eldöntő hatással gyakoroltathatott volna, ha népnevelés által — minden erőszak elkerülése mellett — a' német nyelvnek terjesztése teljesbben eszköztetik: ha — a' nélkül hogy egy szláv is nyelve' használatában korlátoztassék — a' német nyelv' tudása közöttök lassankint egészen közön-ségessé tétetik; — mi, azt tekintve hogy Po-

rosz országban népnevelés' ügyében mennyi és mióta tetetett, eddig már nagyrészben el lehetne érve.

Egyébiránt Poroszország nem volt kénytelen, szláv népességét erőhatalommal tartani elnyomva, 's vágyai' kitörését ez uton fékezni; mert jó kormányzás által előidézett közjólét olly közérdekké 's összetartó szerré lett, mi a' szlávokat is az álladalomhoz csatolta. — Ha ezen anyagi 's társadalmi közjólét, a' szellemi 's polgári létre is kiterjesztetik; — ha alkotmányos és biztosított jogszerű szabadságot élvezne Poroszország, 's Poroszországnak mind német mind szláv származatu egész népessége: — ugy olly erőteljes tettet alkotna, mi ellen sem az orosz sem a' forradalmi szláv propaganda' ármányai semmit sem tehetnének; mert alkotmányosan szabad ország az, mellynek erkölcsileg 's polgárilag mivelte 's megtisztult földjében, sem absolutismus' sem forradalom' gyoma gyökeret nem verhet.

A' német nyelv' közönségessé-, 's a' szláv-ajkuak által is értetté tétele elmulasztatván; 's az alkotmányos lét' összeforrasztó közös érdekének áldása ez országtól még mind meglévén tagadva: a' dolgok' mostani állásában Poroszországban lé-

tező szlávok közti mozgalom, porosz Lengyelországhoz támaszkodva, szilárd alapu. Ez, t. i. porosz Lengyelország jogosítva lévén, tényleg is még részben, jogilag pedig teljesen létező nemzetisége mellett buzogni 's munkálni, — e' jogosított buzgóság' 's munkásság' szárnyai és színe alatt, a' poroszhoni többi szlávok is munkálnak; részint a' feljebb említett és leirt orosz-szláv propaganda' szellemében 's céljára, részint pedig a' szabad szellembeni, vagy is forradalmi törekvésű panslavismus' irányában. Amaz, utóbbi időkben támaszt talált a' megholt—különbön igen bölcs királynak, — az oroszok iránti szenvedelmes, 's magát és népét el-, 's azon hatalom' karjai közé vető politicájában. Ez pedig — t. i. a' forradalmi szláv törekvés — hévvel pártoltatik sok egészen német származatu- 's érzetűtől is; főként az ifjuság közül, kik bár mi zászló alatt is — égnek bálványuknak, t. i. a' szabadság' ügyének szolgálni, 's azért harcolni. Feledik ezek, hogy épen a' valódi, az az törvényes szabadság ez úton, — vagy az orosz határtalan hatalom' rabszolga-nőjévé alacsonyítottik, vagy mint kicsapongó féktelenség, gonoszok

és gyengék által alacsony céljaikra használt kéjleányává váland a' szenvedelmeknek.

Poroszországban is a' szláv mozgalmak a' nyelv' 's literatura' czíme 's ürügye alatt munkálnak. Illy társaságok léteznek Boroszlóban 's másutt is. Fegyvergyakorlatai azon hadseregek, mellyet így alkotván, rendezvén, 's előkészítvén, a' kitörés' lármaharangja' megkondulására, Európa' mostani polgári 's társasági állását feldúltni vezetendnek.

Csak magára vévén, Poroszországot a' szláv-ság' részéről koránsem fenyegeti olly nagy veszély, mint Törökországot és Ausztriát; — nem, mert a' Poseni herczegséget kivéve, nem léteznek keblében sem annyi, sem olly nagy tömegeket 's egész külön nemzeteket tevő szlávok, mint amazokban; — nem azért is, mivel — mint már mondatott — azon nemzetiségek, nevezetesen a' lengyelek is, annyira nyomva 's üldözéseknek kitéve nincsenek, mint ama birodalmakban.

Poroszországot, a' szlávmozgalmaknak okvetlen európai eseményekké leendő válásában fenyegeti veszély: nagy és kettős. Egyfelől azon veszély, miszerint szlávnépességű birtokai tőle el- 's kü-

lönválnán, vagy legalább e' végre véres csatát küzdvén — vagy azon tartományai nélkül maradna, 's így igen csekély testecskevé szigorodnék össze; vagy pedig ama tartományaivali küzdése, 's e' belső háboru, ha nem vonná is azoknak tőle leendő elszakadását maga után; és ha azokat fegyver' hatalma által megtartania, vagy is meghódítania sikerülne is: az ez által szült kellemetlen 's erőszakolt viszony, 's ama népek' többé bajosan kiengesztelhető érzetei, valamint azok' zabolán tartásának gyűlöletes 's erőt pazarló míve, 's így az álladalom' szellemi egységének megszakadása, 's a' helyett divergentiák 's belküzdések, sinlődő 's mulékony létre kárhoznának. Másfelől fenyegeti Poroszországot a' szlávmozgalmakból azon veszély, mi egész Európát; mi megint azok kimenetelének kettős lehetsége szerint, kétféle: t. i. vagy az orosz túlsuly, sőt — lehet — teljes felsőség', vagy az egész Európát átlobogó forradalom' veszélye.

Austria' nagyra növekedésének processusa, 's azon módok, mik szerint különböző népek 's nemzetek hatalma alá kerültek, nem igen voltak arra alkalmasak, hogy kivált a' nem-német szár-

mazatu- 'a ajkuakat hozzá édesítsék, 's elfelejtések azon surlódásokat, 's ellenséges viszonyokat, mellyek már régebben köztök, 's általában a' német- és nem-német-fajuk közt léteztek.

Szintolly kevéssé volt kibékülésre, 's rokon-érzetek' gerjesztésére vezető a' későbbi bánás-mód. Nemzetiségek' ellenséges megtámadása, ősi institutiók' sértése vagy eltörlése, zsarolások, zabolátlan katonaság' kicsapongásai, idegen parancsnokok' 's tisztviselők' dölyfe 's huzavonai — az öröklött idegenséget még nevelték 's mélyebben gyökereztettek.

E' nemzetileg különváltság' kellemetlenségét, 's a' nemzeti egység' káros hiányát Austria már régebben érezvén: tőle idegen, 's annyira különböző népeit igyekezett magával összeolvasztani, az az tulajdon nyelvét 's rendszerét amazokra átruházni, vagy is inkább átérteltetni. Ezen sokféle-kint eszközölt, 's a' társaság' több osztályjaira kiterjesztett merény' létesítésére, erőszakos módok is részint alkalmaztattak, — 's némelly országokra nézve némi sikerrel; részint pedig csak tervben maradtak, mint p. o. a' magyar nem-

zetnek teljes kiirtása, 's helyébe az országnak németekkel népesítése.

Később ama törekvés szelídebb 's kecsgetető alakot váltott. Ez több nemzetek' nagyjaira nézve jól sikerült; a' némettség divattá, 's előkelőség' bélyegévé tétetvén, a' főváros' pazar fénye és örömei és az udvar' dicsősége lassankint elfeledtette ezekkel hajdani saját hatalmukat 's fényöket; bitorlottat 's kölcsönözöttet tettek annak elébe. Saját nemzeti öltözetök, szokásaik, 's nyelvök' használata, mint elegantiával 's divattal meg-nem-egyező mellőztetett, 's így megszűntek magyarok, csehek, 'sa't. lenni; többnyire a' nélkül, hogy valódi jó németekké váltak volna. Megszűntek azon nemzet' tagjai lenni, mellyhez polgárilag kötve voltak; olly nemzet' vendég-tagjai lettek, mellyben polgári éltök gyökerezve nincs, nem volt, 's nem lehetett.

Ha ugyan ezen mód próbáltatik el, 's követetik a' más sors- 's helyzetbeliekre nézve, mi a' nagyszületésűekre, t. i. az idegen nemzetiség' divatossá 's kedvelté tétele, 's kívánatos dolgok' 's czélok' mintegy béreüli kitüzése: ugy a' nemzetiségből kivetkeztetés sokkal inkább sikerült

volna. De ezt nem tették, 's tenni — a' dolog' természeténél fogva — nem is igen lehetett; ellenben feles erőszakos lépések történtek, mellyek nemzeti érdekeket sértettek, 's nemzeti gyöngéd érzeteket bántottak, 's ama törekvések ellen ingereltek. Polgári 's nemzeti léten mély 's kínos sebek ejtettek, régi fájdalma ujjabbakkal élesedtek. A' kiváltságosok' alsóbb 's szegényebb osztálya, a' városok' egy része, 's a' köznép' nagyobb tömege, nemzetiségét 's annak érzetét megtartotta. Ezekben a' németek elleni gyűlölség a' türt szenvedések által tápláltatott, 's azok' növekedésével öregbedett.

Igy Austria az idegen nemzetiségek' kioltásában, 's mindennek egy ráására huzásában, sem erőszakos, sem kecsegtető úton nem boldogulván — azon nemzetiségek' vágyai' 's ellenséges iránya' nyomva tartására, 's magának azok elleni biztosítására, hatalmát 's fegyveres erejét használta.

Czélszerű volt e' végre, roppant hadierének minden nemzetileg szellemi-lét nélkülivé alakítása. — De utóbbi időkben, mintán a' hadak' kora eltelvén, megszűnt a' közös veszély, közös balsors, vagy közös diadal' szorosan egye-

sító minden más eszmét kizáró érzete: e' nagy haditest sem maradt nemzetiségek' érzetének, a' kor' ezen bűvös szellemének ihletésétől ment.

Austria ezelőtt, hadierején kívül egy más eszközt használt, a' különböző nemzetek 's lehető törekvéseik elleni magabiztosítására; az eszközök' leggyászosabbikát. Gondosan ápolta mindenik nemzetnek másik elleni féltékenységét, irigységét, sőt gyűlölségét is; egyiknek érdekét a' másiké ellen szegezte. Ennek tagjai által hajtatta amannál, terhelő szabályait végre; 's mindeniket szellemileg, s' részint anyagilag is zsibbasztva 's gyengítve, árthatási tehetségöket kevesítette. E' fonák politika sikerült is, de a' bizalom' 's belerő kifejlődése' rovására. A' nemzetek-, 'a bennök a' szellemi ember elleni ezen bűn, a' veszély' óráiban — lelkesedés' 's szellemi 's anyagi erő' hiánya által — keményen boszultathatnék meg.

A' Habsburgi ház alatti népeknek azon saját hűségök, 's több uralkodók' atyai s főként népszerű személyessége által táplált ragaszkodásuk uralkodóházukhoz kellett arra, 's csak ez eszközölhette 's eszközölheti azt, miszerint minden sértőleg történtek', 's minden szenvedések' daczára közös érdekek'

hiánya mellett is, az uralkodó ház az, mellyben egyesülnek. Ez az, mi koránsem elég ugyan, sem a' különböző nemzetiségek' egymás elleni törekvését, sem a' forró mozgalmak' elnyomását hosszabb időre eszközteni; de legalább az egészet egy napról a' másra békében tartotta, s' tartogatja.

Austria' körülbelül 39 millió népessége közül, tisztán német mintegy 6,888000, magyar 4,600,000, olasz 6,880,000, oláh és görög 2,848,000, és szláv 17,460,000. Ezen nemzetiségek érdekeik' tekintetében nem kevésbé különbözők, mint sajtáságuk-, jellemök-, helyzetök- 's nyelvökre nézve. Csak egy az, miben érzetök — a' német törzsököt kivéve — egyesül, t. i. hogy a' németet egyik sem szereti, sőt inkább — mondhatni — mindenik gyűlöli.

Az olasz, hajdani 's forradalmi emlékeivel, a' nyomást hallgatva, de boszút forralva tűrő e' nép, mellyben anyagi erő sok, 's szellemi több van mint sokan hiszik,— csak alkalomra vár.— A lengyel' szentségtörő kezekkel történt szétdarabolásának, 's nemzeti legyilkolásának, egy ezredig is égni képes fájdalma' enyhítésére tétetett e és tétetik e valami, mi a' nemzetet, mi a' szlá-

vot, mi a' lengyelt helyzetével békültetni, 's kormányához édesíteni képes lett volna, vagy lenne?

Austria' kedvetlen 's veszélyes helyzetét az is nehezíti, 's a' nemzeti egység' hiányát reá nézve az is terhesebbé teszi — hogy nem elszórva, nem a' többi közé elegyedve, hanem külön országokúl léteznek ezen birodalomban a' különböző nemzetek. A' szláv fajok, 's illy népességből álló többi országok, 's jelesen az egykori nemzeti létét 's függetlenségét méltán gyászoló, történeti emlékekkel dús Csehország, soknemű anyagi viszonyok érti panaszoknak 's békétlenségnek fészke; és fészke mindenk felett a' szláv törekvésnek.

Austriára nézve a' különböző, 's vele — tagadni nem lehet — ellenségesen szembe álló nemzetiségekből folyó baj', 's főként a' szlavismus' mozgalmái' lehető kitörésének veszélye, — bár történnék az belzavar vagy külháboru következtében — financialis nyomasztó helyzete által is, töméntelenül súlyosítva van. — Az adósságok' roppant halmaza, minden, bár mi költségérti új adósságok' rakása, az örökös tartományokbani jövedelemforrásoknak a' lehetőségig történő kimerítése, 's a' csak bajjal tartogatott statushitel — olly

körülmények, mellyek a' békének megzavartát halálós dőfessé tehetnék. Béke tarthatja fen leginkább Austria' létét; háboru — még győztes is — semmivé tehetné.

Igy állván a' dolog az említett birodalmaknak különböző nemzetiségére nézve: lássuk azon hatalmat, mellynek uralkodása alatt állanak a' legtöbb szlávok; mellyet egyedül lehet szláv hatalomnak nevezni, 's melly ennek következtében azon egész néptörzsökre legnagyobb hatással lehet.
